

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

Ενότητα 9: Γλωσσικός θάνατος

Γαλαντόμος Ιωάννης

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1. Σκοποί ενότητας	4
2. Περιεχόμενα ενότητας.....	4
3. Έννοιες – Λέξεις κλειδιά.....	4
4. Θεωρητικό πλαίσιο	5
5. Αίτια γλωσσικού θανάτου.....	5
6. Επίπεδα κινδύνου.....	5
7. Τρόποι αντιμετώπισης	6
8. Βιβλιογραφικές αναφορές	7

1. Σκοποί ενότητας

- Εξοικείωση με τον ορισμό του γλωσσικού θανάτου και τις απόπειρες να καταγραφεί ο αριθμός των γλωσσών ανά τον κόσμο, οι οποίες απειλούνται
- Εξοικείωση με τις αιτίες που οδηγούν μια γλώσσα στην εξαφάνιση
- Παρουσίαση των επιπέδων κινδύνου μιας γλώσσας
- Αναφορά στα μέτρα, τα οποία μπορεί να ληφθούν προκειμένου να αναστραφεί η πορεία προς τον γλωσσικό θάνατο

2. Περιεχόμενα ενότητας

- Θεωρητικό πλαίσιο
- Αίτια γλωσσικού θανάτου
- Επίπεδα κινδύνου
- Τρόποι αντιμετώπισης

3. Έννοιες – Λέξεις κλειδιά

- Ορισμός γλωσσικού θανάτου
- Παράγοντες που θέτουν σε κίνδυνο τη σωματική ακεραιότητα των ομιλητών μιας γλώσσας, παράγοντες που αλλάζουν τον πολιτισμό των ομιλητών μιας γλώσσας
- Ταξινόμηση Kincade (βιώσιμες γλώσσες, βιώσιμες αλλά μικρές γλώσσες, απειλούμενες γλώσσες, σχεδόν εξαφανισμένες γλώσσες, εξαφανισμένες γλώσσες)
Ταξινόμηση Wurm (δυναμικά απειλούμενες γλώσσες, απειλούμενες γλώσσες, σοβαρά απειλούμενες γλώσσες, υπό εξαφάνιση γλώσσες, εξαφανισμένες γλώσσες)
- Τρόποι αντιμετώπισης και αναστροφής της πορείας μιας γλώσσας, η οποία απειλείται

4. Θεωρητικό πλαίσιο

- Μια γλώσσα πεθαίνει, παύει να υφίσταται όταν κανένας ομιλητής δεν τη χρησιμοποιεί ως όργανο διεκπεραίωσης των καθημερινών του αναγκών. Ενδέχεται όμως να εξακολουθήσει να υφίσταται σε γραπτή μορφή.
- Στη δεκαετία του 1980, η έρευνα ανέφερε ότι περίπου 6.000-7.000 γλώσσες κινδυνεύουν με αφανισμό, ενώ τις τελευταίες δύο δεκαετίες το νούμερο αυτό κυμαίνεται μεταξύ 3.000 έως 10.000 γλώσσες.
- Η ανομοιογένεια των στοιχείων οφείλεται στον τρόπο διεξαγωγής των σχετικών ερευνών, ο οποίος είναι εμπειρικός με αποτέλεσμα να εγείρονται ερωτηματικά αναφορικά με τις χρησιμοποιηθείσες μεθόδους.
- Έτσι, ο *Dwight Whitney* (1874) εισηγήθηκε τον αριθμό των 1000 γλωσσών.
- Ο *Frederick Bodmer* (1944) αύξησε αυτόν τον αριθμό σε 1500.
- Ο *Mario Pei* (1952) σε 2.796 ενώ ο *Joshua Whatmough* (1956) σε 3.000.
- Το 1974 διεξήχθη η πρώτη εκτεταμένη και βασισμένη σε επιστημονικά εργαλεία έρευνα με τον τίτλο *Ethnologue* και η οποία συμπεριέλαβε 5.687 γλώσσες ανά τον κόσμο.
- Ένα επιπλέον στοιχείο, το οποίο επηρεάζει καθοριστικά τον βαθμό αξιοπιστίας της κάθε έρευνας είναι η αποσαφήνιση του περιεχομένου των όρων *γλώσσα* και *διάλεκτος*.

5. Αίτια γλωσσικού θανάτου

- Παράγοντες που θέτουν σε κίνδυνο τη σωματική ακεραιότητα των ομιλητών μιας γλώσσας (*φυσικές καταστροφές, κλιματικές αλλαγές, οικονομικές καταστροφές, ακραία καιρικά φαινόμενα, εξάπλωση ασθενειών, εξάντληση φυσικών πόρων, εμφύλιοι πόλεμοι*)
- Παράγοντες που αλλάζουν τον πολιτισμό των ομιλητών μιας γλώσσας (*πολιτισμική αφομοίωση από ισχυρότερο πολιτισμό με αυξημένο γόητρο/κύρος, αστικοποίηση, παγκοσμιοποίηση*)

6. Επίπεδα κινδύνου

Με στόχο την εγκαθίδρυση ενός ευρύτερα αποδεκτού σημείου εκκίνησης σχετικά με τον βαθμό βιωσιμότητας ή μη κάθε γλώσσας έχουν προταθεί οι ακόλουθες κατηγοριοποιήσεις:

Ταξινόμηση Kincade (1991)		
A/A	Κατηγορία	Περιεχόμενο
1	Βιώσιμες γλώσσες	Η πληθυσμιακή τους βάση είναι τέτοια έτσι ώστε να μην αντιμετωπίζουν οποιοδήποτε πρόβλημα μακροπρόθεσμα.
2	Βιώσιμες αλλά μικρές γλώσσες	Έχουν περισσότερους από 1000 ομιλητές και

		χρησιμοποιούνται σε κοινότητες, οι οποίες είτε είναι απομονωμένες είτε διαθέτουν ισχυρή κοινωνική οργάνωση. Σε αυτές τις κοινωνίες ο γλωσσικός κώδικας αποτελεί ισχυρό και διαφοροποιητικό δείκτη ταυτότητας.
3	Απειλούμενες γλώσσες	Ομιλούνται από αρκετούς χρήστες έτσι ώστε η επιβίωσή τους να καθίσταται πιθανή αλλά μονάχα σε περιστάσεις, που ευνοούν τη χρήση τους και με την αρωγή πάντα της εν λόγω γλωσσικής κοινότητας
4	Σχεδόν εξαφανισμένες γλώσσες	Το ενδεχόμενο επιβίωσης αυτών των γλωσσών θεωρείται μικρό επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις ομιλούνται από λίγους ηλικιωμένους χρήστες.
5	Εξαφανισμένες γλώσσες	Αφορά στις γλώσσες των οποίων ο τελευταίος ομιλητής έχει πεθάνει και δεν υπάρχει καμία ένδειξη αναβίωσής τους.

Ταξινόμηση Wurm (1998)		
A/A	Κατηγορία	Περιεχόμενο
1	Δυνητικά απειλούμενες γλώσσες	Γλώσσες, οι οποίες υφίστανται κοινωνικές και οικονομικές πιέσεις από μια ισχυρότερη γλώσσα και στις οποίες έχει αρχίσει να μειώνεται ο αριθμός των παιδιών ομιλητών της.
2	Απειλούμενες γλώσσες	Γλώσσες, οι οποίες έχουν λίγα ή καθόλου παιδιά, που τις μαθαίνουν ως μητρικές ενώ οι νεότεροι ομιλητές είναι εφηβικής ηλικίας.
3	Σοβαρά απειλούμενες γλώσσες	Γλώσσες, των οποίων οι ομιλητές είναι άνω των 50 ετών.
4	Υπό εξαφάνιση γλώσσες	Γλώσσες, οι οποίες διαθέτουν ελάχιστους φυσικούς ομιλητές, κυρίως ηλικιωμένους.
5	Εξαφανισμένες γλώσσες	Γλώσσες, οι οποίες δεν διαθέτουν κανένα φυσικό ομιλητή.

7. Τρόποι αντιμετώπισης

- Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι δεν τους αφορά το γεγονός ότι μια γλώσσα μπορεί να πεθάνει επειδή αφενός θεωρούν ότι η εξαφάνιση μιας γλώσσας θα συμβάλει στην ομαλότερη επικοινωνία των λαών (με την επικράτηση μιας μόνο γλωσσικής μορφής) και αφετέρου επειδή ευελπιστούν ότι η γλώσσα, η οποία θα κυριαρχήσει, θα είναι η δική τους.
 - Δεν είναι τυχαίο ότι τέτοιου είδους απόψεις διατυπώνονται από ομιλητές μονόγλωσσων κοινοτήτων.
 - Άρα γιατί θα πρέπει να ενδιαφερθούμε;
1. Επειδή ο άνθρωπος χρειάζεται την ποικιλομορφία, τη διαφορετικότητα:
Η εξέλιξη του ανθρώπινου είδους βασίζεται στη συνεισφορά διαφορετικών λαών και επομένως αν η διαφορετικότητα αποτελεί προϋπόθεση για την επιτυχή πορεία της ανθρωπότητας, τότε η διατήρηση της γλωσσικής ποικιλότητας εγγράφεται στις αναγκαίες και απαραίτητες συνθήκες για την συνέχιση της ανθρωπίνης προόδου.
 2. Επειδή οι γλώσσες εκφράζουν ταυτότητα:

Κάθε γλώσσα περικλείει και αντιπροσωπεύει την πολιτισμική ταυτότητα των χρηστών της. Αποτελεί το κατεξοχήν εργαλείο κοινωνικής, εθνικής και γενικότερα πολιτιστικής αναγνώρισης των ομιλητών, που τη χρησιμοποιούν.

Και όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Dixon (1997): «Η γλώσσα είναι το έμβλημα των ομιλητών της»

3. Επειδή οι γλώσσες αντανakλούν την ιστορία των ανθρώπων, που τις χρησιμοποιούν:
Η κάθε γλώσσα αποτελεί καταγραφή της ανθρώπινης ιστορίας, των επιτευγμάτων και των δύσκολων στιγμών ενός έθνους και των μελών, που το απαρτίζουν. Αντανakλά τη διαχρονική πορεία μιας κοινότητας ανθρώπων επιτρέποντας την ανετότερη μελέτη παλαιότερων ιστορικών περιόδων.
 4. Επειδή οι γλώσσες συμβάλλουν στη γενικότερη ανθρώπινη γνώση:
Η γλώσσα αντανakλά την ανθρώπινη εμπειρία και σοφία παρέχοντας πρόσβαση στην ερμηνεία της ανθρώπινης ύπαρξης.
 5. Επειδή οι γλώσσες είναι ενδιαφέρουσες και συναρπαστικές από μόνες τους:
Η μελέτη των διαφορετικών στοιχείων και δομών των γλωσσών του κόσμου παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορική εξέλιξη κάθε γλώσσας και γενικότερα για το πνευματικό υπόβαθρο και τη νοοτροπία των ομιλητών της. Η συστηματική μελέτη των διαφόρων γλωσσικών μηχανισμών πληροφορεί τους ερευνητές για τον συντηρητικό ή νεωτερικό χαρακτήρα μιας γλώσσας, δηλαδή για το ίδιο το πετρωμένο της.
 - Μια απειλούμενη γλώσσα θα εξελιχθεί, θα πάψει να θεωρείται ότι βρίσκεται σε σοβαρό κίνδυνο αν οι ομιλητές της...
1. ...αυξήσουν το γόητρό τους στο πλαίσιο της κυρίαρχης κοινωνίας
 2. ...βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση στο πλαίσιο της κυρίαρχης κοινωνίας
 3. ...επιδιώξουν την ευαισθητοποίηση των μελών της κυρίαρχης κοινότητας για τα γλωσσικά και πολιτιστικά δικαιώματά τους
 4. ...αποκτήσουν αυξημένη παρουσία στο εκπαιδευτικό σύστημα
 5. ...μπορέσουν να την καταγράψουν
 6. ...αξιοποιήσουν τα πλεονεκτήματα της σύγχρονης τεχνολογίας (π.χ. διαδίκτυο)
 - Ο θάνατος μιας γλώσσας αποτελεί πραγματική απώλεια για οποιονδήποτε τη βιώσει είτε ως μελετητής είτε ως παρατηρητής. Κάθε γλώσσα αποτελεί τον καθρέφτη της κοινωνίας, που τη χρησιμοποιεί αντικατοπτρίζοντας την ιστορία, την κοσμοθεωρία και τη διαχρονική της πορεία.

8. Βιβλιογραφικές αναφορές

Crystal, D. (2002). *Language Death*. Cambridge: CUP.

Dixon, R.M.W. (1997). *The rise and fall of languages*. Cambridge: CUP.

Kincade, M.D. (1991). The decline of native languages in Canada. In R.H. Robins & E.M. Uhlenbeck (Eds.), *Endangered languages* (pp. 157-176). Oxford & New York: Berg.

Wurm, St. A. (1998). Methods of language maintenance and revival with selected areas of language endangerment in the world. In K. Matsumura (Ed.), *Studies in endangered languages* (Papers from the International Symposium on Endangered Languages, Tokyo, 18-20 November, 1995) (pp. 191-211). Tokyo: Hituzi Syobo.